

Agnieszka Dudek-Szumigaj

DOI 10.15290/sw.2016.16.29

Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie
Wydział Humanistyczny
Instytut Filologii Słowiańskiej
tel.: +48 81 5372668
e-mail: dudek.agnieszka@wp.pl

Życie i śmierć w świetle inskrypcji nagrobnych nekropolii prawosławnych wschodniej Lubelszczyzny

Słowa kluczowe: inskrypcja nagrobna, nekropolie, wschodnia Lubelszczyzna, wyobrażenia o śmierci

Podstawą materiałową artykułu są inskrypcje nagrobne pochodzące z nekropolii prawosławnych i mieszanych (prawosławno-katolickich), a także dawnych grekokatolickich¹ województwa lubelskiego². Dokumentacja terenowa pochodzi z 15 nekropolii.

Inskrypcja nagrobna jest to krótki napis nagrobkowy, najczęściej wierszowany, a także utwór poetycki sławiący zmarłego, utrzymany w stylu takiego napisu, o kanonicznym szablonie, o elementach stałych i fakultatywnych³, będący komunikatem językowym. Utylitarna funkcja inskrypcji polega na informowaniu odbiorcy o śmierci i miejscu pochowania zmarłego oraz na przekazaniu niezbędnych, zdaniem nadawcy, informacji o jego życiu.

¹ Współcześnie czynny jest jeden cmentarz należący do parafii grekobizantyjskiej (neounickiej) w miejscowości Kostomłoty, powiat bialski [Czyżewski 2013, XIV].

² Materiał został zebrany w ramach grantu własnego pt. *Strukturalno-semantyczny opis nekropolii prawosławnych Lubelszczyzny* nr 1 H01D 009 29 pod kierownictwem prof. dr. hab. F. Czyżewskiego.

³ Do informacji stałych należą imię i nazwisko, data urodzenia i śmierci, do elementów fakultatywnych zawód, miejsce urodzenia, posłanie, cytaty z Biblii, modlitwy, dodatkowe informacje o zmarłym.

Współczesna inskrypcja charakteryzuje się skrótowością, podyktowaną najczęściej względami ekonomicznymi, dążeniem do zacierania indywidualności przez stereotypizację, głoszeniem ogólnych prawd filozoficznych, moralnych, etycznych. Jest ponadto wyrazem poglądów religijnych dotyczących najczęściej wiary w Boga, postaw wobec rzeczy ostatecznych, manifestowaniem przynależności do określonej społeczności wyznaniowej czy światopoglądowej [Długosz 2010, 15; 37–38]. Dla szeroko pojętej kultury inskrypcje są świadectwem określonego sposobu patrzenia na świat, ujmowania rzeczywistości, wierzeń czy wyobrażeń religijnych. Jak zauważa Władysław Kupiszewski, inskrypcje zawierające filozoficzne refleksje nad życiem i śmiercią, wierzenia i wyobrażenia religijne są znamienne dla całej Polski, jednak na jej wschodnich terenach występują znacznie częściej [Kupiszewski 1986, 27, 30]. Analiza napisów nagrobnych pozwala więc na odtworzenie sposobu postrzegania życia i śmierci, wiary w nieśmiertelność i zmartwychwstanie.

Wśród fakultatywnych elementów inskrypcji liczną grupę stanowią napisy nawiązujące do aksjologii rodzinnej [por. Steczko 2011, 24–25]. Zważywszy na fakt, że w inskrypcji umieszcza się tylko informacje najważniejsze, najbardziej, zdaniem nadawcy, istotne [Długosz 2010, 196], za istotny aspekt życia doczesnego człowieka fundatorzy uznają pełnione za życia role w rodzinie. W tego typu napisach dodatkowo podkreśla się stosunek do zmarłych poprzez używanie określeń nacechowanych emocjonalnie, wartościujących pozytywnie, np. *najlepsza, najdroższy, ukochany, kochany, dobry, najmiłsza* itp. Także apelatywy rzeczownikowe określające pokrewieństwo między zmarłym i fundatorami mogą mieć zabarwienie emocjonalne; służy temu stosowanie form hipokorystycznych, np. *tatusz, córunia* itp. Oto przykłady takich inskrypcji:

ZAB-6966

Ś.P. MARIA IWANIUK ZM.2.XI.1996 R. W WIEKU 86 LAT
SYBIRACZKA CZŁOWIEK WIELKEGO SERCA I SKROMNOŚCI
NAJLEPSZA MATKA. POZOSTANIE W NASZEJ PAMIĘCI JAKO
WZÓR HARTU DUCHA, NIEZŁOMNOŚCI I WIARY. BOŻE MIEJ JĄ
W OPIECE

BP-I-2911

Ś.P. MIKOŁAJ WOJTOWICZ ŻYŁ LAT 63 ZM. 21-IV-1975 r. POKÓJ
JEGO DUSZY *Najdroższemu mężowi i tatusiowi żona i dzieci*

BP-I-2942

Ś.P. JAN BUCHARZEWSKI ŻYŁ LAT 74 ZM. DN. 6-I-1931 R. POKÓJ
JEGO DUSZY **UKOCHANEMU OJCU SYN**

ZAB-6953

Ś.P. GABRIEL GAWRYLUK UR. 22-III-1900 R. ZM. 18-V-1975 R. TU
SPOCZYWA W BOGU MÓJ DOBRY MAŻ I NASZ KOCHANY OJCIEC
RODZINA POKÓJ JEGO DUSZY

O-2335

Tu spoczywa w Bogu nasza **najmilsza córunia, siostra i wnuczka**

Analizowane napisy podkreślają, że życie ziemskie jest kruche i ulotne. W tym kontekście wykorzystywana jest metaforyka światła: życie ludzkie jest *gwiazdą na niebie, słońcem na niebie* [por. Kupiszewski 1986, 32; Borkowski 2000, 349; Marciniak 2008, 191; Kozłowska-Doda 2014, 76]:

BPA-9321

Ś.P. ANASTAZJA ŁÓJ ŻYŁA LAT 43 ZMARŁA ŚMIERCIĄ TRAGICZNĄ
8-IX-1942 r. POKÓJ JEJ DUSZY **MATKO! ZGASŁAŚ NAM JAK
GWIAZDKA NA NIEBIE JAK NAM SMUTNO ŻYĆ BEZ CIEBIE
DZIECI**

KM-1729

Ś.P. DARIUSZ SZELEST UR. 9-08-1977 R. ZM. 19-08-1977 R. **BYŁEŚ
DLA NAS SŁOŃCEM NA NIEBIE BÓG POWOŁAŁ CIĘ DO SIEBIE**

BP-II-3244

Ś.P. ANNA KADYRKO ŻYŁA LAT 21 ZM. 26. III 1997 **SŁOŃCE JUŻ
ZASZŁO A BYŁ JESZCZE DZIEŃ**

Życie jest utożsamiane ze światłem, płomieniem, słońcem itp., śmierć zaś jako jego opozycja kojarzona jest z ciemnością, mrokiem, zimnem, które mogą być rozjaśnione przez płomień zapalonego zmarłego światła; miejsce, gdzie po śmierci trafia człowiek jest określone jako *kraj cieni*:

KC-I-0050

Ś.P. PIOTR ŁOSZAK ŻYŁ LAT 33 ZM. DN. 17. V. 1969 R. **POKÓJ JEJEGO
DUSZY ZGASŁEŚ MI DROGI SYNU JAK CIEŃ PRZED OCZYMA
ACH JAK SMUTNO I TEŚKNO GDY CIEBIE WŚRÓD NAS NIE MA
POBUDOWAŁA MATKA Z CIĘŻKIM ŻALEM**

KL-I-1129

D. O. M. S. P. WALERI z KARPINSKICH CHLIPALSKIEJ **ZGASŁEJ
W 18 WIOŚNIE ŻYCIA W D: 19 LUTEGO 1858 R. STROSKANY MAŻ
TEN POMNIK POSTAWIŁ**

KW-1972

Ś.P. BEATA KRYSZYNA KUBEL ŻYŁA LAT 23 ZM. 15. I. 1997
 W MROKU ZAPOMNIENIA NA CHWILĘ PRZYJDŹCIE
*i PRZYNIĘŚCIE RUMIANKI ZAPALCIE OGNIK ŚWIECY DLA
 NICZEGO NIECH ZAPŁONIE OGIEŃ DLA ZIMNEGO CIAŁA NIECH
 CZARNE SMUTKI UMRĄ NA ZAWSZE WIĘC NIE WOŁAJCIE MNIE
 Z POWROTEM BO TU JESTEM NAPRAWDĘ SZCZĘŚLIWA*

CH-4635

WOJCIECH BARTOSZ ŻYŁ 39 LAT ZM. 31. 12. 2003 ZWIEDŁO JEDNO
 ŻYCIE W KRAJ ODESZŁO CIENI TYLE SIĘ ODMIENIŁO A ŚWIATA
 TO NIE ZMIENI

Opozycja *życie/śmierć* jest wyrażana także przy pomocy symboliki roślinnej: przemijanie życia zostaje wyobrażone jako ginący kwiat, a śmierć to utrwalony w dziełach artystycznych kosiarz, szkielet z kosą, który ścina bez litości najpiękniejsze kwiaty [Borkowski 2000, 349]. Życie – jak kwiat – więdnie (zob. cytowana wcześniej inskrypcja CH-4635); w przytoczonym poniżej epitafium życie doczesne w sposób metaforyczny zostało przedstawione jako kwitnienie rośliny, śmierć zaś oznacza niemożność pełnego rozkwitu:

KC-II-0455

Б.П. ЕВГЕНИИ КОЦЮБА УР. 20. 10. III. 1929 Р. ПОМ. 15. XII. 1943
 Р. НА СВІТІ ЦВІТОМ И НЕРОХЦВІВСЯ ДО СЕБИ МОГИЛА
 ЗАБРАЛА МОЯ МАМА НЕЗАБУДКИ [?] I МОГИЛУ МОЮ
 УКРАШАЛА ГІРКИ СЛЪОЗИ СВОЇ ПРОЛІВАЛА ПОКІЙ ЕГО ДУШИ

W licznych inskrypcjach podkreśla się, że życie doczesne zmarłego było trudne, pełne znoju, że doznał on wielu cierpień, doświadczył długich/ciężkich chorób itp.:

O-2393

Ś.P. NADZIEJA KORNELUK UR. DN. 1-IV-1944 ZM. DN. 10-IX-1978 r
 ŻYŁAŚ MAŁO CIERPIAŁAŚ WIELE ŻYJ Z BOGIEM MÓJ MIŁY
 ANIELE POGRAŻONA W ŻALU – RODZINA

K-2118

Ś.P. ANTONI RYCHLIK ŻYŁ LAT 77 ZM. 23-06-1987 R. Ś.P. JÓZEF
 RYCHLIK ŻYŁ LAT 69 ZM. 14-07-1986 R. Ś.P. ODESZLI, LECZ
 DUCHEM POZOSTALI Z NAMI **TRUD, ZNÓJ I MIŁOŚĆ** DALI NAM
 Z SIEBIE. WPROWADŹ ICH PANIE DO WIECZNOŚCI BRAMY A NAM
 WSKAŹ DROGĘ PRZEZ NICH – DO CIEBIE

DCZE-2437

Ś.P. JAN SEGIEŃ ŻYŁ LAT 67 ZM. 3-IX-1973 r. **PO DŁUGIEJ I
CIĘŻKIEJ CHOROBIE POKÓJ JEGO DUSZY**

CHKA-7266

KUKAWSKI DYMITR UR DN 06 XII 1924 R ZM DN 7 V 1967 R ZMARŁ
PO CIĘŻKIEJ CHOROBIE POKÓJ JEGO DUSZY

Analizowany materiał pokazuje, że nadawcy inskrypcji zwracają uwagę na fakt, iż życie było zbyt krótkie, zgon zaś przedwczesny, co wyraża się m.in. poprzez używanie przysłówków *niedługo, przedwcześnie, szybko, nagle, mało*:

BP-I-2888

Ś.P. JAN SEWASTIANIUK ŻYŁ LAT 19 ZM. DN. 7-V-1984 r. POKÓJ
JEGO DUSZY ACH DROGI JANKU **NIE DŁUGO NAM ŻYŁEŚ**
I W MŁODYM WIEKU ŻYCIE SKOŃCZYŁEŚ ODSZEDŁEŚ NAM
Z ZIEMI I ŻYJESZ W NIEBIE A NASZE SERCA TĘSKNIĄ DO CIEBIE

BP-I-2971

O WIELKOŚCI TEGO CZŁOWIEKA ŚWIADCZĄ JEGO CZYNY
CAŁE ŻYCIE POŚWIECIŁ PRACY. ŻYŁ SZYBKO **ODSZEDŁ**
PRZEDWCZEŚNIE POZOSTAWIAJĄC SMUTEK I ŻAŁ
W NASZYCH SERCACH ŻONA Z CÓRKAMI

DCZE-2550

Ś.P. ANNA WASZCZUK z /d/ GAWRYLUK żyła lat 81 zm. 22. 12. 2002 r.
Pokój jej duszy **BYŁAM WŚRÓD WAS SZYBKO NADSZEDŁ CZAS NA
WIEKU PRZEGNAĆ WAS**

TOL-8141

Ś.P. Kuroczkin Jan żył lat 19 zmarł śmiercią tragiczną dnia 10. I. 1965 r.
Janku... **Odszedłeś tak nagle** żal w sercu się mieści, zabrałeś wszystko nie
wziołeś boleści. Kochanemu synowi i bratu Rodzice i siostra

KW-1953

Ś.P. JAN PAŃKOWSKI ZMARŁ ŚMIERCIĄ TRAGICZNĄ 15-V-1983 r.
O DOBRY JEZU A NASZ PANIE TY JESTEŚ ŻYWOT
I ZMARTWYCHWSTANIE WEŻ DUSZĘ SYNKA NASZEGO DO
KRÓLESTWA OJCA SWEGO POKÓJ TWEJ DUSZY KOCHANY NASZ
*SYNKU MÓJ DROGI BRACISZKU **ŻYŁEŚ TAK MAŁO** SYNKU NASZ*
MIŁY W CIĘŻKIEJ ŻAŁOBIE NAS ZOSTAWIŁEŚ CZY LOS TWÓJ
TAKI CZY PRZEZNACZENIE POZOSTAŁ DLA NAS PO TOBIE BÓL
I CIERPIENIE

Analiza inskrypcji pokazuje, że życie ziemskie jest krótkie, pełne cierpień i trudów, śmierć zaś otwiera przed człowiekiem spokój, ciszę i odpoczynek. Takie chrześcijańskie przekonanie odzwierciedlają liczne napisy zawierające eufemizmy śmierci, czyli zastępcze środki językowe używane zamiast takiego wyrazu, wyrażenia lub zwrotu, który z różnych względów nie może być wprowadzony do wypowiedzi [Dąbrowska 1991, 131]; wiąże się to z tabuizowaniem zjawiska śmierci. W napisach nagrobnych często spotykane są zastępcze środki językowe, określane za Anną Engelking jako metafory tamtego świata [Engelking 1984, 121]. Eufemizmy śmierci zawierają czasowniki *spocząć/spoczywać, odpoczywać*, rzeczowniki *odpoczywanie, odpoczynek, pokój, spokój, cisza*, np.

J3-706

Ś.P. ZOFIJA TEMOSZUK PRZEŻYŁA LAT 48 ZMARŁA
3 PAŹDZIERNIKA 1944 **SPOCZYWA** W ŁASCE BOGA

CH-4410

Ś.P. MARJA TRYBALSKA ŻYŁA LAT 17 ZM. 11 MAJA 1920 R.
WIECZNE **ODPOCZYWANIE** RACZ IM DAĆ PANIE DROGIEMU
MEŻOWI UKOCHANYM DZIECIOM I SIOSTRZE NA WIECZNĄ
PAMIĄTKĘ KAMIEŃ TEN KŁADZIE – ŻONA, MATKA

RA-3942

Ś.P. SAWICCY JÓZEF UR. 1907 ZM. 1966 KATARZYNA UR. 1910
ZM. 1985 DZIECI JÓZIO ZOSIA MARYSIA NIECH **ODPOCZYWAJĄ**
W POKOJU

KM-1420

Ś.P. PIOTR PROKOPIUK ŻYŁ LA 53 ZM. 1–VI–1938 R. ZOFIA
PROKOPIUK ŻYŁA LAT 95 ZM. 11–VII–1985 R. ZE ŚWIĘTYMI DAJ
IM PANIE **ODPOCZYNEK**

TOL-8143

Ś.P. MARIA KALISZUK ŻYŁA LAT 67 ZM. DN. 19.9.1939 R. BAZYLI
KALISZUK ŻYŁ LAT 54 ZM.DN.3.5.1925 R. WIECZNY **POKÓJ** RACZ
IM DAĆ BOŻE RODZICE

Środkiem stylistycznym, często wykorzystywanym w napisach nagrobnych, jest metonimia zawierająca leksemę *grób* i *mogiła*, oznaczająca przeniesienie na proces umierania nazw poszczególnych etapów i rekwizytów obrzędu pogrzebowego [Marciniak 2008, 195]. Analizowany materiał pokazuje, że leksemę *grób* i *mogiła* wchodzi w skład licznych określeń zastępczych śmierci w połączeniu z czasownikami *leżeć/lec, mieścić się, złożyć, spać*:

M-II-398

Ś.P. TEODOR SAMOSZUK * 8. 6. 1946 † 4. 11. 1978 ODSZEDŁEŚ OD NAS I **LEŻYSZ W GROBIE** A NAM POZOSTAŁ SMUTEK PO TOBIE

TOL-8165

Ś.P. HENADI GRYGOROWICZ ŻYŁ LAT 15 ZM. 1946 R.
 ŚMIERCIĄ TRAGICZNĄ DROGIEMU SYNOWI I KOCHANEMU
 BRATU POGRAŻENI W GŁĘBOKIM SMUTKU RODZICE I SIOSTRY
 PSYCHODZĘ⁴ WESTCHNAĆ NA **MOGIŁE**
W KTÓREJ SPOCZYWASZ SYNU DROGI ACH ZNIKŁY JASNE
 SZCZĘŚCIA CHWILE ODKĄD ŚMIERĆ WESZŁA W NASZE DROGI
 O NAJDROŻSZY NASZ **LEGŁEŚ W MOGILE** NIE POMOGĄ NI ŻAŁE
 JĘKI I ROZPACZE JUŻ CIĘ MÓJ SYNU NIE ZOBACZĘ

KC-I-0055

Ś.P. WŁODZIMIERZ HORDYCZKO ŻYŁ LAT 22 ZM. DN. 26 IV 1970
 R CO MIELIŚMY NAJDROŻSZEGO W **TYM GROBIE SIĘ MIEŚCI**
 ŚMIERĆ WSZYSTKO ZABRAŁA NIE WZIĘŁA BOLEŚCI POKÓJ JEGO
 DUSZY KOCHANEMU SYNOWI RODZICE I SIOSTRA

M-I-085

Ś.P. WŁODZIMIERZ URYNIUK ŻYŁ LAT 16 ZM. SM. TRAG.
 DN. 8–VIII-1982 R *CO MIELIŚMY NAJDROŻSZEGO* **ZŁOŻYLIŚMY**
W TYM GROBIE TYLKO ŻAŁ I SMUTEK POZOSTAŁ NAM PO
TOBIE RODZINA POKÓJ JEGO DUSZY

KL-I-995

Ś.P. WŁODZIMIERZ IWANIUK ŻYŁ LAT 9 ZMARŁ ŚMIERCIĄ
 TRAGICZNĄ 28–X–1975 R. **ŻYŁEŚ NAM KRÓTKO, CIERPIAŁEŚ**
WIELE ŚPISZ W CIEMNEJ MOGILE NASZ DROGI ANIELE

W wyobrażeniach o życiu pośmiertnym grób staje się synonimem domu, który jest postrzegany jako „swoja” przestrzeń⁵ [Седакова 1983, 208–209]. Traktowanie grobu jako domu jest nawiązaniem do zdań z Pisma Świętego: *Zdążyć będzie człowiek do swego wiecznego domu* (Koh. 12, 5); *A groby ich będą im domami na wieki* (Ps. 48, 12 – Wlg) [Kolbuszewski 1996, 49]. Znajduje to odzwierciedlenie w inskrypcjach zawierających leksem *dom*, w których na zasadzie zestawień antonimicznych utworzonych poprzez wyrażenia *w domu/w gościnie* zawarto przejęte z tradycji biblijnej przekonanie o tym, że życie jest tylko procesem przejściowym, przebywaniem „w gościnie”, śmierć zaś oznacza pobyt „w domu” [por. Dudek-Szumigaj 2008, 207]:

⁴ Ortografia zgodna z zapisem na nagrobku.

⁵ Jak zaznacza Olga Sedakowa, nazwy grobu są tworzone od rdzenia *дом* poprzez afiksację (np. *домик, домовина, домовка, домовище*) [Седакова 1983, 208].

DCZE-2549

Ś.P. MIKOŁAJ WASZCZUK ŻYŁ LAT 83 ZM. DN. 1-X-1994 R. POKÓJ
JEGO DUSZY CO MNIE SPOTKAŁO I WAS NIE MINIE **JA JESTEM
JUŻ W DOMU A WY W GOŚCINIE**

KYN-7719

Ś.P. KONSTANTY ZAJKO ŻYŁ LAT 49 ZM. 27-IV-1995 R. POKÓJ
JEGO DUSZY *CO MNIE SPOTKAŁO TO WAS NIE MINIE JA JESTEM
W DOMU A WY W GOŚCINIE*

W analizowanym materiale odnaleziono również inskrypcje ukraińskojęzyczne zawierające leksem *xata* ‘dom’, a także inskrypcję ukraińskojęzyczną i rosyjskojęzyczną z leksemem *обитель* ‘schronienie, przybytek, zakątek’, który również należy zaliczyć do pola semantycznego ‘dom’: chrześcijańskie wyobrażenie na temat grobu jako bożego domu wiecznego dodatkowo wzmacniają określenia *вічна обитель, святая обитель*:

КС-II-0456

В.П. ФЕДОР КОЦЮБА УРОДИВСЯ 28 СТИЧНЯ 1906 Р ПРОЖИЛ
73 ЛЕТ ПОМЕР 16-VII-1979 ЗБУДУВАВЕМ СОБИ **ВЛАСНУ ХАТУ**
СПОКІЙНО В НИЙ БУДУ СПОЧИВАТИ НИ БУДУ ДО СИНА
МОГИЛЫ ХОДИТЫ НИ БУДУ БИЛІШ СВИТЛА СВИТЫТЫ ПОКУЙ
ЕГО ДУШЕ

КС-II-0490

ТЕКЛЯ МОНЮК З РОДУ СІДОРУК ЖІЛА 60 ЛІТ 25 МАРТ 7
КВ 1933 ОДОІ ШЛА ДО **ВІЧ НОІ ОБИ ТЕЛІ** БЛАЖЕНОГО
ОДПОЧІНКУ З ВЕЛІКОІ ГОРЕ- СТИ МУЖ І ДІТИ 1935

J3-674

ЗДЕСЬ ПОКОИТСЯ ПРАХ РАБА БОЖІЯ ВІКТОРА ПЕТРУЧУКА
УМ. ТРАГИЧЕСКУЮ СМЕРТІЮ ДН. І. 9. 1946 ПРОЖИЛ 20 ЛЕТ
СПИ ДИТЯ МОЕ НЕЗАБВЕН НОЕ В СТЕНАХ **ОБИТЕЛИ СВЯТОЙ**
НАСТАНЕТ ЧАС БЛАГОСЛОВЕННЫЙ И МЫ УВИДИМСЯ С ТОБОЙ

Liczne inskrypcje odzwierciedlają chrześcijańskie rozumienie życia i śmierci, zgodnie z którym eksponuje się przełomowy charakter zgonu, uwypukla przejście w inny wymiar czasowy z czasu rozumianego w wymiarze doczesnym do wieczności, a więc czasu mistycznego, boskiego [Borkowski 2000, 349], śmierć jest więc początkiem życia wiecznego, w niebie, w królestwie niebieskim, np.

RA-3966

Ś.P. MARIA MAKSYMUK ŻYŁA LAT 74 ZM. D. 13 IV 1975 R.
„MY WIEMY, ŻE PRZESZLIŚMY ZE ŚMIERCI DO ŻYWOTA”

BP-I-2888

Ś.P. JAN SEWASTIANIUK ŻYŁ LAT 19 ZM. DN. 7-V-1984 r.
 POKÓJ JEGO DUSZY ACH DROGI JANKU NIE DŁUGO NAM ŻYŁEŚ
 I W MŁODYM WIEKU ŻYCIE SKOŃCZYŁEŚ **ODSZEDŁEŚ NAM**
Z ZIEMI I ŻYJESZ W NIEBIE A NASZE SERCA TĘSKNIĄ DO
 CIEBIE

KL-I-1167

JADWINIA MALENKA PROSI BOŻI ABY DZIADUNIA I BABUNIE
 ORAZ WUJASZKA WPROWADZIĆ RACZYŁ. DO **KRÓLESTWA**
NIEBIESKIEGO. ZA DUSZE JÓZEFY PIOTRA I WŁODZIMIERZA
 PROSIEMY O NABOŻNE WESTCHNIENIE

* * *

Przeanalizowane inskrypcje ze wschodniej Lubelszczyzny pozwalają na odtworzenie wybranych istotnych aspektów życia doczesnego zmarłych oraz wizję życia pozagrobowego. Wiele napisów odwołuje się do aksjologii rodzinnej, o czym świadczy podawanie w epitafiach nazw stopni pokrewieństwa, czasem w formie hipokorystycznej; nazwy te są często opatrzone pozytywnie wartościującymi i emocjonalnie zabarwionymi określeniami. W licznych inskrypcjach życie i śmierć funkcjonują jako człony opozycji: życie jest utożsamiane ze światłem (słońce, gwiazda), śmierć zaś to „kraja cieni”, mrok, ciemność, chłód. Kolejna wizja życia i śmierci nawiązuje do metaforyki roślinnej: życie jest jak kwiat, który nie mógł rozkwitnąć, śmierć jest postrzegana jako wędnięcie. Wielu nadawców inskrypcji podkreśla, że życie doczesne zmarłego było trudne, pełne cierpienia i zostało przerwane nagle, zbyt wcześnie. Śmierć jest więc stanem odpoczynku, spokoju i ciszy. Spotykane w analizowanych napisach eufemizmy śmierci skonstruowane wokół leksemów *grób*, *mogiła*, *dom*, *xama obuteľ* odwołują się do chrześcijańskiej wizji śmierci jako powrotu do domu wiecznego. Śmierć, jak pokazuje analizowany materiał, nie jest definitywnym końcem życia, ale przejściem w inny – wieczny – wymiar istnienia.

Literatura

- Borkowski I., 2000, *Śmierci tajemnicze wrota. Językowy świat inskrypcji nagrobnych*, „Język a kultura”, t. 13, Wrocław, s. 343–354.
 Czyżewski F., 2013, *Antroponimia pogranicza polsko-wschodniosłowiańskiego w świetle inskrypcji nagrobnych*, Lublin.

- Dąbrowska A., 1991, *Kwalifikowanie eufemizmów przez niektóre współczesne słowniki języka polskiego*, [w:] *Język a kultura. Podstawowe pojęcia i problemy*, red. J. Anusiewicz i J. Bartmiński, Wrocław, s. 131–136.
- Długosz 2010 – K. Długosz, *Inskrypcje nagrobne w ujęciu językoznawczym*, Gorzów Wielkopolski.
- Dudek-Szumigaj A., 2008, *Eufemizmy śmierci w świetle inskrypcji nagrobnych wybranych nekropolii prawosławnych Wołynia*, [w:] *Tabu językowe i eufemizacja w dialektach słowiańskich*, red. F. Czyżewski, A. Tyrpa, Lublin, s. 201–209.
- Dudek-Szumigaj A., 2011, *Postrzeganie śmierci w świetle inskrypcji nagrobnych nekropolii prawosławnych pogranicza polsko-ukraińskiego*, [w:] *Nekropolie jako znak kultury pogranicza polsko-wschodniosłowiańskiego*, red. F. Czyżewski, A. Dudek-Szumigaj, L. Frolak, Lublin, s. 67–74.
- Dudek-Szumigaj A., 2014, *Funkcja ekspresywna inskrypcji nagrobnych (na przykładzie nekropolii prawosławnych pogranicza polsko-ukraińskiego)*, [w:] *Cmentarze po obu stronach Bugu*, red. H. Arkuszyn, F. Czyżewski, A. Dudek-Szumigaj, Włodawa–Lublin, s. 177–190.
- Engelking A., 1984, *Istota i ewolucja eufemizmów (na przykładzie zastępczych określeń śmierci)*, „Przegląd Humanistyczny” t. 4, s. 115–129.
- Kolbuszewski J., 1996, *Cmentarze*, Wrocław.
- Kozłowska-Doda J., 2014, *U dalokuju staronku odjeżdżasz, czyli odbicie tradycyjnej metaforyki śmierci w tekstach obrzędowych i opowieściach Polaków z Wronowszczyzny*, [w:] *Cmentarze po obu stronach Bugu*, red. H. Arkuszyn, F. Czyżewski, A. Dudek-Szumigaj, Włodawa–Lublin, s. 71–84.
- Kupiszewski W., 1986, *Groby mówią*, „Literatura Ludowa” 1986, nr 2, s. 27–47.
- Marciniak R., 2008, *Określenia śmierci i umierania w inskrypcjach nagrobnych cmentarzy w Łowiczu i Złakowie Kościelnym*, [w:] *Tabu językowe i eufemizacja w dialektach słowiańskich*, red. F. Czyżewski, A. Tyrpa, Lublin, s. 181–200.
- Steczko I., 2011, *Portret funeralny mężczyzny w świetle XIX-wiecznych inskrypcji nagrobnych z cmentarza Rakowickiego w Krakowie*, „Prace Komisji Językoznawczej BTN” Nr XXI–2011, s. 17–29.
- Седакова О.А., 1983, *Метафорическая лексика погребального обряда. Материалы к словарю*, „Славянское и балканское языкознание. Проблемы лексикологии”, вып. 8, под ред. Л.Н. Смирнова, Москва, с. 204–221.

**Rozwiązanie skrótów nekropolii prawosławnych, z których pochodzą
analizowane inskrypcje nagrobne**

- BP – Biała Podlaska, powiat bialski
 CH – Chełm, powiat chełmski
 CHKA – Choroszczynka, powiat bialski
 DCZE – Dobratycze, powiat bialski
 J – Jableczna, powiat bialski

- KC – Kodeniec, powiat parczewski
- KL – Kobylany, powiat bialski
- KM – Kostomłoty, powiat bialski
- KW – Kopytów, powiat bialski
- KYN – Koroszczyń, powiat bialski
- M – Międzyzyleś, powiat bialski
- O – Okczyn, powiat bialski
- RA – Ruda, powiat chełmski
- TOL – Terespol, powiat bialski
- ZAB – Zabłocie, powiat bialski

LIFE AND DEATH IN LIGHT OF TOMBSTONE INSCRIPTIONS
IN ORTHODOX NECROPOLISES IN EASTERN LUBLIN REGION

S U M M A R Y

The analyzed inscriptions in the eastern Lublin region enable reconstruction of selected essential aspects of the worldly life of the deceased. On the basis of gravestone inscriptions in the Orthodox cemeteries in the Lublin region the author tries to reconstruct the ways of perceiving life and death, reflected in the inscriptions. Many inscriptions reflect Christian beliefs about eternal life and resurrection; they describe death as a stage of waiting for as sleeping, rest, and as silence.